

Stichting wAarde

Aan: Het college van Provinciale Staten
Betreft: Spanningen rond het natuurbeleid

Beek/Ubbergen, maart 2021

Geacht College,

Zelden of nooit hebben keuzes rond natuurbeheer zoveel emoties opgeroepen als de laatste jaren. Er werd geschamperd en gescholden, er werden hekken doorgeknipt en tal van boswachters zijn met de dood bedreigd.

Onderzoek leert dat veel van de maatschappelijke spanningen, rond onder meer de terugkeer van de wolf, de kap van bomen in het bos en de beheerproblemen in de Oostvaardersplassen, terug te voeren zijn op een instinctieve angst voor een leven waarin niets meer helemaal natuurlijk is.

Stichting wAarde heeft een brede maatschappelijke verkenning uitgevoerd naar de effecten die dit op ons welbevinden heeft. Hiertoe zijn meer dan 2.500 straatinterviews gehouden, alsmede aanvullende kwantitatief/representatief onderzoek door diverse onderzoeksbureaus, een analyse van uitingen op *social media* en diepte-interviews met deskundigen. Dit is mede mogelijk gemaakt dankzij een financiële bijdrage van het Prins Bernhard Cultuurfonds.

In bijgaande nota wordt uitgewerkt wat er gaande is, en worden tips gegeven hoe hiermee om te gaan. Opdat natuurbeheer de brede maatschappelijke inbedding krijgt, die het verdient.

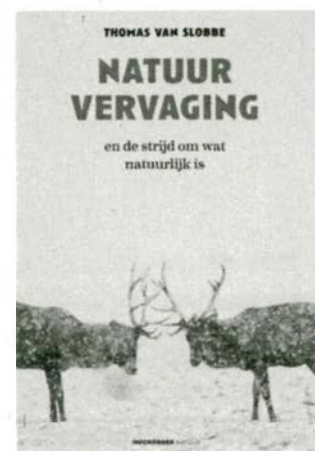
Voor nadere informatie verwijs ik graag naar het boek *'Natuurvervaging – en de strijd om wat natuurlijk is'* dat onlangs is verschenen bij Uitgeverij Noordboek.

Hoogachtend,
Stichting wAarde

Thomas van Slobbe
Algemeen directeur

Bijlage:

*De strijd om wat natuurlijk is, en de consequenties voor natuurbeleid;
Een handreiking voor terreinbeheerders en natuurbeschermers.*

Stichting waarde

De strijd om wat natuurlijk is
en de consequenties voor natuurbeleid

Een handreiking voor terreinbeheerders
en natuurbeschermers

Thomas van Slobbe
maart 2021

Introductie

Zelden of nooit hebben keuzes rond natuurbeheer zoveel emoties opgeroepen als de laatste jaren. Er werd geschamperd en gescholden, er werden hekken doorgeknipt en tal van boswachters zijn met de dood bedreigd.

Onderzoek leert dat veel van de maatschappelijke spanningen, rond onder meer de terugkeer van de wolf, de kap van bomen in het bos en de beheerproblemen in de Oostvaardersplassen, terug te voeren zijn op een instinctieve angst voor een leven waarin niets meer helemaal natuurlijk is.

Vaak wordt, aantoonbaar en concreet, de strijd gevoerd om wat natuurlijk is. Zo claimen voorstanders van de terugkeer van de wolf, dat dit dier een 'natuurlijke' predator is, die in onze voedselketen thuishoort, terwijl tegenstanders juist benadrukken dat de aanwezigheid van de wolf in ons drukbevolkte land 'onnatuurlijk' is.

En op spandoeken bij demonstraties rond de Oostvaardersplassen viel te lezen dat 'natuur maken' onnatuurlijk is.

In deze nota wordt uitgewerkt wat er gaande is, en worden tips gegeven hoe hiermee om te gaan.

Spanningen rond het natuurbeheer

De spanningen rond het natuurbeheer hadden geen eenduidige oorzaak. Het ging niet enkel om misstanden in de bio-industrie, of omdat er een weg door een natuurgebied zou worden aangelegd waardoor er (weer) natuur zou worden aangetast. Er was woede, er waren tranen en frustraties. Gebalde vuisten. Verwijten. En dat ging, heel opmerkelijk, steeds weer over iets anders. Soms over de wildbeheer, over afschot of over de aanleg van een mountainbike-pad. Over de terugkeer van de wolf, of bomenkap om een straat vrij te houden of de heide te beschermen. Over de Oostvaardersplassen en over konikpaarden op het Waalstrandje bij Nijmegen.

Je kunt zeggen dat dit komt doordat er – in ons drukbevolkte landje – altijd veel belangen in het spel zijn. En dat door sociale media welhaast ieder meningsverschil wordt uitvergroot en iedere discussie escaleert. Dat tegenwoordig bedreigingen tegen mensen die een functie in de publieke ruimte bekleden helaas sowieso aan de orde van de dag zijn.

Dat is waar ... maar het is niet de hele waarheid. Want daarachter, onder al het sentiment, spelen ontwikkelingen die ons wereldbeeld doen wankelen. Alleen al het hele simpele feit dat natuur in Nederland niet meer vanzelfsprekend is.

Natuur is een zorgenkind geworden, dat moet worden beschermd. Beheerd. Besproken. Het glipt ons door de vingers. En dat hakt er aardig in.

Stichting wAarde heeft een brede maatschappelijke verkenning uitgevoerd naar de effecten die dit op ons welbevinden heeft. Hiertoe zijn meer dan 2.500 straatinterviews gehouden, alsmede aanvullende kwantitatief/representatief onderzoek door diverse onderzoeksbureaus, een analyse van uitingen op *social media* en diepte-interviews met deskundigen.

Geconstateerd wordt dat veel van de maatschappelijke spanningen, rond onder meer de terugkeer van de wolf en de beheerproblemen in de Oostvaardersplassen, terug te voeren zijn op een instinctieve angst voor een leven waarin niets meer helemaal natuurlijk is.

Als 'puur natuur' niet meer bestaat

Vierhonderd jaar geleden bracht het inzicht dat aarde niet het middelpunt van het heelal was, de wereld in beroering. Waar men altijd had gedacht dat de zon rondjes om de aarde draaide, bleek dat de aarde in feite om de zon draaide. Dit besef werd niet zonder slag of stoot geaccepteerd. Het was ook nogal wat om te verwerken. Immers: als de aarde het middelpunt niet was, draaide alles dan ook niet langer om de mens?

Een vergelijkbare schokgolf trekt als een heidebrand door onze samenleving, nu blijkt dat maakbaarheid en techniek nu ook de natuur in zijn greep gekregen heeft.

Sluipenderwijs heeft maakbaarheid *alle* natuur in zijn greep gekregen. De natuur zoals we die ooit kenden, is niet meer. Ieder bos, iedere diersoort, ieder plantje, iedere ven en ieder stukje bodem wordt door ons bestemd, bepaald, beïnvloed, beschermd of verstoord. Dit betreft niet alleen de bekende invloeden als vervuiling, verkaveling en versnippering, maar ook snel toenemende invloed van biotechnologie en van klimaatverandering en geo-engineering (kunstmatige klimaatbeheersing). We weten zelfs van ons eigen lichaam, dankzij kunstheupen, botox en stamceltechnologie, niet meer wat nu wel of niet natuurlijk is.

Bijna overal is sprake van natuurvervaging. Puur natuur bestaat bijna niet meer en het begrip 'natuurlijk' verliest snel aan betekenis.

Daar worden mensen zenuwachtig van.

En ook natuurbeheerders weten vaak niet hoe ze hiermee kunnen omgaan.

Dat is ook niet makkelijk.

De strijd om wat natuurlijk is

Vaak wordt, aantoonbaar en concreet, de strijd gevoerd om wat natuurlijk is. Wie het woord 'natuurlijk' kan claimen, krijgt het gelijk aan zijn/haar zijde, lijkt het wel.

Zo claimen voorstanders van de terugkeer van de wolf bij herhaling dat de wolf een 'natuurlijke predator' is, die in onze voedselketen thuishoort, terwijl tegenstanders juist benadrukken dat de aanwezigheid van de wolf in ons drukbevolkte land 'onnatuurlijk' is.

Ook bij de demonstraties rond de Oostvaardersplassen speelde de vraag wat nu wel of niet natuurlijk was steeds op. '*Natuur maken = onnatuurlijk*,' stond op spandoeken geschreven.

En de Reclame Code Commissie oordeelde onlangs, na een klacht van Wakker Dier, dat de claim van Farmers Defense Force dat wat ze produceren 'puur natuur' is, echt pure onzin is.

De positie van natuurbeheerders

De spanningen lopen in snel tempo op.

Natuurbeheerders worden aangesproken op, soms zelf aangevallen om, de onstuitbare toename van immer maakbaarheid in het Antropoceen, terwijl dat toch een mondiale ontwikkeling is waar ze vaak helemaal geen (of bijna geen) invloed op hebben.

Toch zal men hier, vanuit natuurbeheer, mee om moeten gaan.

Hier toe kunnen drie verschillende stappen worden onderscheiden.

- De eerste stap betreft de noodzakelijke de-escalatie van maatschappelijk debat.
- Als tweede stap kan worden ingezet op het ontwikkelen van een platform voor het redelijke midden, met het oog op voortgaande gedachtenontwikkeling en positiebepalingen in het publiek discours.
- De derde stap betreft concreet te nemen beheer- en beleidsmaatregelen, ter bescherming van natuur tegen al te snel doorzettende *natuurvervaging*.

Deze drie stappen worden onderstaand toegelicht en uitgewerkt:

Stap 1: De-escalatie van maatschappelijk debat

De verwarring en de instinctieve onrust die door de natuurvervaging wordt opgeroepen, maakt dat het publiek discours hierover niet zo lekker loopt, en eenvoudig uit de hand loopt.

Nuances zijn vaak ver te zoeken, terwijl veel issues rond natuurbeheer juist om nuances draaien. *'Het verhaal van de Oostvaardersplassen is best een complex verhaal,'* stelt Joke Bijl, woordvoerder van Staatsbosbeheer in het boek *'Natuurbeleid Betwist'*. *'Daar heb je veel woorden voor nodig. Je bent eigenlijk al bij voorbaat uitgepraat op het moment dat daar een beeld van een stervend hert tegenover wordt gesteld.'*

Daarbij komt dat men op basis van argumenten lang niet altijd tot consensus komt.

Goed relatiebeheer is moeilijk als een debat in het publiek discours eenmaal ontspoord is. Dan is het – als eerste van een reeks te nemen stappen – belangrijk om wat lucht in de discussie te brengen. De-escalatie.

- Zo kan, in geval van – voor biodiversiteit en het beheer van specifieke ecotopen – noodzakelijk geachte bomenkap de weerstand relatief eenvoudig worden beperkt door het gefaseerd kappen van bomen, waardoor wandelaars niet 'in één keer' met massale kaalslag geconfronteerd worden.
- Naast goede voorlichting en uitleg, bij alle ingrepen in de natuur, is bij moeilijke thema's van belang dat de betreffende natuurbeheerders laten zien dat ze zelf ook moeite met bepaalde keuzes hebben.
'Je hoeft de discussie niet te winnen maar je moet wel je werk kunnen doen,' werd hierover gezegd tijdens het Flora- en Faunacongres 2020. *'Erken dat er dilemma's zijn, leg uit hoe je positie kiest in het dilemma en laat het daarbij.'*
- Een andere, minstens zo belangrijke manier om wat meer lucht in de discussie te brengen, is mensen letterlijk in open lucht ontmoeten. Bijna iedereen, dus ook criticasters die zich soms verbitterd, kwetsend, agressief opstellen op sociale media, toont zich in de vrije natuur iets meer geneigd tot een eerlijk en open gesprek.
Veel terreinbeheerders geven aan dat goed relatiebeheer, en de daarbij zo belangrijker de-escalatie, vaak gebaat is bij een uitnodiging aan mensen om elkaar buiten *in het veld* te ontmoeten.

Stap 2: Een platform voor het redelijke midden

Ondanks alle onrust die natuurvervaging oproept, komt het maatschappelijk debat maar traag op gang. Er zit nog weinig lijn in. In films, beelden, dans, muziek en schilderijen wordt de impact verkend van ontwikkelingen op het vlak van kunstmatige intelligentie, *virtual reality*, biotechnologie, geo-engineering en al die andere zaken die 'het natuurlijke' verdringen, vervangen of vervagen. Maar de natuurbeweging schittert meestal door afwezigheid.

- Bij gebrek aan een eenvoudig standpunt, is het verstandig om er in alle openheid voor uit te komen dat we niet weten hoe met de natuurvervaging om te gaan. Het zal tijd kosten voor we een antwoord kunnen formuleren; daar valt nu eenmaal weinig aan te doen.
We zagen dit bijvoorbeeld tijdens het debat in Provinciale Staten van Gelderland over de wolf, op 1 juli 2020. Het was net bekend geworden dat er welpjes geboren waren op de Veluwe, en

de roep om strak beleid hield aan. Maar de Gelderse gedeputeerde Drenth vroeg om geduld en hield de Statenleden voor waarom de provincie niets wilde dichttimmeren:

'We moeten gewoon steeds meer leren om te gaan met de wolf. Van sommige dingen moeten we gewoon afwachten hoe die zich gaan ontwikkelen.'

- Soms lijkt het of 'mensen die van natuur houden' en 'mensen die geloven in technologie' in twee totaal verschillende werelden leven, met elk een onderscheidend, eigen toekomstbeeld. Daarbij stuit men vaak op het ontbreken van een gemeenschappelijke taal. De woorden zijn er wel, maar de inhoudelijke (en emotionele) lading die aan elk woord gegeven wordt varieert vaak met de 'bubbel' waarin men zich het meeste thuis voelt. Zolang mensen volharden in het ene of het andere standpunt, komt een goed debat hierover nooit van de grond.

Maar ... zelfs als je erkent dat zowel 'natuurlijk' als 'maakbaarheid' belangrijk zijn, dan is nog volstrekt onduidelijk hoe een positie in het midden er uit zou moeten zien.

Waar ligt de synergie tussen techniek/maakbaarheid en natuurlijk/autonoom? Bestaat die synergie überhaupt wel? Is er wel een middenweg? In hoeverre kan iets 'een beetje natuurlijk' zijn?

Dergelijke vragen maken het niet makkelijk om een platform te genereren voor het redelijke midden. Het vraagt veel meer dan *troubleshooting* en gangbare communicatie naar de eigen achterban. Het vraagt onderzoek, bezinning en voorlichting en educatie, gericht op natuurvrienden en techneuten, dromers, denkers en doeners. Met ruimte voor een grote diversiteit aan invalshoeken, angsten, inspiraties, inzichten, verwachtingen en sentimenten en aan relevante thema's.

- Die ruimte is nu nog te versnipperd, waardoor nuances buitenspel staan en polarisatie in de hand gewerkt wordt. En alleen al daarom is het zinvol dat natuurbeheerders hun verantwoordelijkheid in deze op zich nemen; dat ze zich niet alleen mengen in het debat over natuurvervaging, maar zich ook echt sterk maken voor het creëren van een platform voor zo'n debat en het versterken van de daarbij noodzakelijke instrumenten en instituties.

Stap 3: Beheer- en beleidsmaatregelen in het zicht van de natuurvervaging

Door alle aandacht op de *beleving* van natuurvervaging, en de werking daarvan in het maatschappelijk debat, zou je soms bijna uit het oog verliezen dat er ook sprake is van heel concrete en aanwijsbare *bedreiging* van natuur, als gevolg van deze vervaging.

Lastig is dat natuurvervaging vaak een sluipend proces is, waardoor vaak moeilijk is te zien waar wat gebeurt.

Natuurvernietiging is simpel. Je loopt door een gebied en ziet de ravage die is aangericht.

Natuurverstoring is een beetje moeilijker. Neem de stikstofproblematiek. Je kan stikstof niet zien. Het hangt 'ergens' in de lucht, en slaat dan (ongezien) weer ergens anders neer. Dat is lastig. Toch zijn de effecten van stikstof vaak vrij eenvoudig te herkennen, en kun je meten wat er in de lucht hangt.

Maar natuurvervaging leidt vooral tot vragen:

- Wie gaat daarover? Waar? Wanneer?
- Als de natuur ons door de vingers glipt, wat kun je dan nog doen?
- Hoe kun je iets beschermen dat vervaagt?
- En ... wat bescherm je dan nog?

Basisvormen van natuurbedreiging

	Natuurvernietiging	Natuurverstoring	Natuurvervaging
Beleving	Woede	Bezorgdheid	Verwarring
Bescherming	Natuurbescherming/ Natuurherstel	Natuurbescherming/ Natuurbeheer	???

Niets doen is geen optie, zolang onzeker is of het complexe weefsel van interacties en relaties dat ecologie genoemd wordt onze niet aflatende stroom ingrepen en invloeden wel aankan.

Dit vraagt om doelgericht beleid ter bescherming van – en ruimte voor – ecologische processen, op drie schaalniveaus:

- als eerste, van lokaal tot internationaal: het beleid met betrekking tot de inrichting en het beheer van natuurterreinen;
- ten tweede, op veel hoger schaalniveau: de opstelling ten aanzien van verandering van het klimaat;
- en ten derde, juist heel klein, op het niveau van cellen, kernen, dna: het beleid ten aanzien van (de snel groeiende invloed op natuur van) biotechnologie.

Stappen met betrekking tot terreinbeheer:

De onder bestuurders en terreinbeheerders minst onomstreden daad om natuurvervaging te beperken betreft de inzet op robuuste en veerkrachtige natuurgebieden waar de menselijke invloed (relatief) beperkt blijft en plant en dier de ruimte hebben.

In alle gevallen, en zeker waar terughoudendheid betracht wordt, is robuuste natuur beter dan versnippering, met een lappendeken van gebiedjes. Zo zouden veel van de problemen in de Oostvaardersplassen aanzienlijk minder groot zijn als het gebied (conform eerdere plannen) via het Horsterwold bij Zeewolde in verbinding was gebracht met de Veluwe, zodat de dieren met de loop van de seizoenen van het ene gebied naar het andere hadden kunnen trekken.

Stappen met betrekking tot klimaatverandering:

Duidelijk is dat ook klimaatverandering, een van de andere grote issues met betrekking tot natuurvervaging op hoger schaalniveau, de aandacht van veel terreinbeheerders en natuurbeschermers heeft.

- Naast waarschuwingen voor en verzet tegen de klimaatverandering, proberen veel natuurorganisaties hun terreinen beter op klimaatveranderingen in te stellen. Zo is Staatsbosbeheer ertoe overgegaan om naast de inheemse boomsoorten die ze normaliter plant nu ook enkele buitenlandse boomsoorten te planten, die beter bestand zijn tegen aanhoudende droogte en de verwachte klimaatverandering. Zo plant Staatsbosbeheer nu ook Zuid-Europese walnootbomen in bossen.

- Daarnaast dragen terreinbeherende organisaties vaak ook bij aan de oplossing van het probleem. Deels gebeurt dat vanuit dezelfde technische invalshoek waarmee de klimaatproblemen zijn veroorzaakt. Maar dan slimmer. Duurzamer. Klimaatneutraal. En deels, heel doelgericht, op basis van *nature based solutions*, in samenhang met de natuur. Er is aandacht voor de opslag en het vasthouden van CO₂ in bodem of biomassa, bijvoorbeeld door vernattingsmaatregelen voor veengebieden. En zowel Staatsbosbeheer als Natuurmonumenten als LandschappenNL maken zich sterk voor extra aanplant van bomen als middel om meer CO₂ te binden. Zoals ook burgerbeweging zich nu inzet voor de aanplant van tien miljoen extra bomen in ons land.

Veel maatregelen, zowel op het vlak van klimaatmitigatie als van klimaatadaptatie, geven een dubbel gevoel vanuit het oogpunt van natuurvervaging. Men neemt maatregelen om autonome, ecologische processen te beschermen, maar maakt de natuur tegelijk minder autonoom, minder natuurlijk, door het simpele feit dat men actief ingrijpt. Dat tekent de spagaat waarin de natuurbeweging zich op dit moment bevindt.

- Onderwijl valt op dat geen van de Nederlandse terreinbeherende organisaties zich lijkt uit te spreken over ontwikkelingen met betrekking tot de geo-engineering (terwijl dat echt een belangrijk issue zal gaan worden). Diverse andere, meer internationaal gerichte, natuur- en milieuorganisaties nemen wel een standpunt in. Het voelt futiel om ergens een groep bomen te verzorgen of graslanden te maaien, terwijl je weet dat ver boven je de geo-engineering in de startblokken wordt gezet. Omdat dit de natuur – meer nog dan de huidige klimaatverandering – vergaand uit zal hollen. Je kunt op zijn minst van natuurorganisaties verwachten dat ze zich hierover uitspreken. Dat ze het onderwerp aan de orde stellen en uitleggen wat hun positie is.

Stappen met betrekking tot biotechnologie:

Dat geldt ook met betrekking tot ontwikkelingen op het vlak van, het laatste van de drie genoemde schaalniveaus. De ontwikkelingen met betrekking tot biotechnologie (het laatste van de drie genoemde schaalniveaus) gaan zo snel dat men gerust van een onstuitbare opmars kan spreken. Natuurbeheerders kunnen hier weinig meer aan doen dan zich actief opstellen in het politiek en maatschappelijk debat over dit thema.

- Dat gebeurt gelukkig met betrekking tot de toepassing van pesticiden in combinatie met de genetische modificatie van gewassen. Zo roepen terreinbeherende organisaties als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten al jaren op te stoppen met het gebruik van Roundup met glyfosaat, en pleiten tal van andere natuur- en milieuorganisaties inmiddels voor een totaalverbod.

Daarmee is de zaak niet afgedaan. Je moet geen specialist zijn om te voorspellen dat biotechnologie op termijn (langzaam maar zeker) het definitieve einde van natuurlijk zal bewerkstelligen.

Die ontwikkeling is nu al gaande, en het kan alleen maar verder gaan. Cel na cel, soort na soort. Eerst in laboratoria, onder strikt beveiligde omstandigheden, dan in proeftuinen en kassen, en uiteindelijk in – wat men noemt – vrije natuur.

Zo werd onlangs bekend dat de Amerikaanse staat Florida 750 miljoen genetisch gemodificeerde muggen wil loslaten op 1700 bewoonde eilandjes voor de kust in de strijd tegen een muggensoort die ziektes verspreidt. De proef viel niet goed bij inwoners en milieugroeperingen die boos zijn dat er belastinggeld wordt uitgegeven 'aan een Jurassic Park-experiment'.

- Ga er maar aan staan. Soms weten we niet eens meer wat we moeten beschermen en waarom. Want boven deze schaalniveaus, en de daaraan verbonden thema's, hangen de eerder genoemde, fundamentele vragen, die nog lang niet zijn beantwoord.
'Wat beschermen we eigenlijk, als de natuur niet meer natuurlijk is?'
En: 'Hoe kun je iets beschermen dat vervaagt?'

Nieuwe vormen van ecologisch burgerschap

Nu het Antropoceen het wezen van natuur en van het leven zo vergaand overhoop gooit, zullen zich geheel nieuwe socio-ecologische interacties vormen. Het vraagt een cultuuromslag waar je u tegen zegt. Met een toenemende verstrengeling van natuur en techniek en nieuwe vormen van ecologisch burgerschap.

Niemand weet precies waar dat toe leidt.

In afwachting van een doordachte visie strubbelen we vaak maar een beetje tegen, bij iedere nieuwe techniek die de natuur wat meer vervaagt. En dat is ronduit onbevredigend.

Het denken in ecosysteemdiensten en natuurdoeltypen, zoals nu gebruikelijk, biedt praktische voordelen in termen van *piecemail engineering*, maar deze benadering spreekt meer van tactiek dan van een strategie.

Over pakweg dertig jaar verdwijnt het woord *natuurlijk* uit het woordenboek, en de natuur zal dan fundamenteel van aard veranderd zijn.

Veel mensen voelen dat dit gaande is, en het is logisch dat dit spanning geeft.

Het is van groot belang dat natuurbeschermers en terreinbeherende organisaties dit tijdig onder ogen zien, dat ze hier werk van maken en een platform creëren voor iedereen die hierover mee wil praten.

* * * * *

Meer lezen?

Deze nota is gebaseerd op het boek:

Natuurvervaging - en de strijd om wat natuurlijk is

van Thomas van Slobbe.

Uitgeverij Noordboek, 2021

112 pagina's, € 12,50

ISBN 978 90 5615 718 0

